

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Smjer bibliotekarstvo

Katarina Bujanić

ZNAČAJ ZAVIČAJNE ZBIRKE U ZAJEDNICI

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ:

1. Uvod	3
2. Narodne knjižnice	4
3. Zavičajne zbirke	9
3.1. Definicija zavičajne zbirke	9
3.2. Građa zavičajne zbirke	10
3.3. Digitalizacija	14
3.4. Primjeri zavičajnih zbirki u Hrvatskoj	15
4. Istraživanje korisnika zavičajnih zbirki u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru	19
4.1. Cilj istraživanja	21
4.2. Uzorak i metode istraživanja	21
4.3. Rezultati istraživanja	23
4.4. Usporedna analiza	28
4.5. Zaključak istraživanja	29
5. Zaključak	30
Popis literature	31
Popis priloga i slika.....	43
Sažetak.....	44
Summary.....	44

1. UVOD

Knjižnice bi trebale imati veliku ulogu u našim životima. Osim što nam služe za razonodu, treba naglasiti i njihovu kulturnu, obrazovnu i informacijsku funkciju. Posebno treba izdvojiti zavičajne zbirke u knjižnicama iako one nisu sastavni dio svake knjižnice. Osnivanje zavičajnih zbirki, kao i prikupljanje građe kako bi se one obogatile te skrb o toj građi, smatra se jednim od prioriteta i glavnih zadaća narodnih knjižnica. Prikupljanje same građe koja se odnosi na određeni zavičaj ne pomaže nam da ga upoznamo i steknemo šire znanje o njegovoj povijesti i kulturnom značaju u lokalnoj zajednici, ali i šire. Tek istraživanjem, pregledavanjem i detaljnom katalogizacijom te građe možemo doći do spoznaja s ekonomskim, socijalnim, gospodarskim, umjetničkim i političkim uvjetima, te nastojanjima i ostvarenjima tog zavičaja. Budući da je zavičajna zbirka nositelj povijesti i kulture ljudi s određenoga područja, te govori o prošlosti i sadašnjosti zavičaja, može nam pomoći u izradi znanstvenih radova, novinskih članaka, dokumentarnih i igranih filmova, itd.

Kako bismo pobliže upoznali značaj zavičajnih zbirki u Hrvatskoj, osim teorijskih poglavlja o narodnim knjižnicama i zavičajnim zbirkama, u ovom će radu biti prezentirani i rezultati anketa provedenih u gradskim knjižnicama u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru. Iako je uzorak ispitanika možda malen, barem ćemo donekle imati uvid u odnos između zavičajnih zbirki u tim knjižnicama i lokalnog stanovništva koje se njima koristi.

2. NARODNE KNJIŽNICE

Kako bi se objasnio značaj zavičajne zbirke u zajednici, potrebno je prvo iznijeti definiciju i objašnjenje uloge narodnih knjižnica u kojima zavičajne zbirke zauzimaju svoje mjesto. Narodna knjižnica je organizacija koju zasniva, podržava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili moguće putem nekog drugog oblika organizacije. Narodna knjižnica osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju pomoću niza izvora, službi te je na raspolaganju svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik te ekonomski, radni i obrazovni status.¹

Narodne knjižnice osnovane su na dobrobit lokalne zajednice, a trebale bi biti i glavni društveni pokretač sakupljanja i čuvanja građe koja se odnosi na tu zajednicu, kao i promidžbe lokalne kulture i njene raznolikosti. Osim osiguravanja pristupa baštini određenog društva, narodne knjižnice imaju i ulogu pomoćnika prilikom razvoja brojnih kulturnih sadržaja. Stvaranjem i održavanjem zavičajne zbirke knjižnice mogu neki zavičaj približiti njegovim stanovnicima. Korisnike na sudjelovanje u radu knjižnice i zavičajne zbirke u sklopu nje mogu potaknuti i razne događanja u knjižnici i izvan nje, kao što su izložbe, pričanje priča te prezentacijom interaktivnih programa o mjesnim temama.²

Narodne knjižnice financirane su iz regionalnih, lokalnih i državnih proračuna, a kao takve moraju biti dostupne i u stalnom kontaktu s lokalnom zajednicom. Narodne knjižnice nalaze se posvuda u svijetu pa se tako javljaju u raznim kulturama i različitim tipovima društva te nisu uvijek jednako razvijene i organizirane.³ U slabije razvijenim državama kultura nije jedan od prioriteta, a narodne se knjižnice ponekad svode na pokretne knjižnice koje ovise o transportu pomoću životinja.⁴ Ni u Hrvatskoj stanje nije uvijek najbolje. Knjižnice u malim sredinama ne mogu ovisiti o financiranju iz lokalnih proračuna koji jedva zadovoljavaju primarne potrebe pojedinih mjesta. Primjer Gradske knjižnice Đurđevac pokazuje da knjižnice mogu i same osigurati sredstva za djelovanje. Primjeri iz njihove prakse

¹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 1.

² Ibid., str. 23.

³ Knjižnice. Narodne knjižnice. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (02.02.2014.)

⁴ Camel library. URL: <http://www.knls.ac.ke/public-library/camel-library> (02.02.2014.)

kao načine osiguranja sredstava navode manifestacije, prezentacije knjiga, aukcije slika, obilazak mjesta na kojima se okupljaju potencijalni donatori, organizacije susreta s predstavnicima dobrostojećih poduzeća i važnim osobama na lokalnoj političkoj sceni te prihvaćanje donacija u obliku knjiga, potrošnog materijala i materijala za radionice.⁵

Početak razvoja narodnih knjižnica u Hrvatskoj možemo pronaći u prvoj polovici 19. stoljeća. To je doba hrvatskog narodnog preporoda tijekom kojega se osnivaju prve javne čitaonice, iz kojih su se kasnije razvile narodne knjižnice. One su imale ulogu promicanja narodne svijesti i kulture, ali i izraženi politički karakter. Prve takve čitaonice otvorene su 1838. godine u Varaždinu, Karlovcu, Zagrebu i Križevcima.⁶

Uloga narodnih knjižnica od tih se vremena, naravno, uvelike promijenila i proširila. Danas se djelovanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj temelji na domaćim i međunarodnim dokumentima koji se odnose na to područje. UNESCO je 1994. godine objavio Manifest za narodne knjižnice čija bi načela trebala provoditi knjižničarska zajednica posvuda u svijetu.⁷ Od novijih dokumenata treba istaknuti IFLA-ine smjernice o narodnim knjižnicama.⁸ Treba svakako spomenuti i Zakon o knjižnicama te Standarde za Narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj⁹ na kojima se mora temeljiti rad ovdašnjih narodnih knjižnica.

Philip Gill navodi da je u planiranju i razvijanju knjižničarskih usluga veoma važno biti upoznat sa svrhom narodne knjižnice. U svom radu, koji se odnosi na UNESCO-ve i IFLA-ine smjernice, navodi tri primarne svrhe narodnih knjižnica iako među njima postoji znatno preklapanje. Riječ je o obrazovanju, informacijama te osobnom razvoju.¹⁰ Gill nadalje obrazlaže kako je jedan od osnovnih ciljeva narodnih knjižnica osiguravanje slobodnog pristupa znanju, bilo u svrhu formalnog ili neformalnog obrazovanja, te omogućiti korisnicima, ali i drugim članovima zajednice, da se bave učenjem i osposobljavanjem u različitim fazama života. Ukratko, promovira ono što je danas opće poznato pod terminom cjeloživotno učenje. To prvenstveno podrazumijeva podupiranje akcija opismenjavanja, što u

⁵ Gradska knjižnica Đurđevac. URL: <http://www.knjiznica.hr/?id=7> (16.02.2014.)

⁶ Osnivanje Ilirske čitaonice u Križevcima 1838. i njezin rad do 1861. godine. URL: <http://knjiznica-krizevci.hr/html.asp?id=5520> (02.02.2014.)

⁷ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 37, 3/4(1994), str. 251-254. Verona, E. Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 2. izmijenjeno izdanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

⁸ Slobodanac, J. Narodne knjižnice u Hrvatskoj : pravci razvoja. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 46.

⁹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009); Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999).

¹⁰ Gill, P. Putovi u budućnost : IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za narodne knjižnice. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 16.

današnjem svijetu znači i savladavanje komunikacijsko-informacijske tehnologije, jer je pismenost uvijek svakog obrazovanja i znanja.¹¹

Knjižnice trebaju omogućiti slobodan pristup informacijama i razumijevanje informacija, što je i osnovno ljudsko pravo. Narodna knjižnica stoga pribavlja, sakuplja, organizira, procjenjuje i koristi informacije te ih čini lako dostupnima. Posebno je važno sakupljanje lokalnih informacija, koje potom treba učiniti dostupnima lokalnoj zajednici kojoj knjižnica služi. S druge strane, internet pruža mogućnosti da knjižnice postanu elektronička vrata u svijet informacija na globalnoj razini. Pri tome treba poštovati osnovni princip slobodnog i necenzuriranog pristupa informacijama.¹²

Iz ranije navedenih dokumenata može se, prema J. Slobodanac, naslutiti da hrvatske narodne knjižnice svojim brojem i opremljenošću ne zadovoljavaju teritorijalne i druge potrebe hrvatskog stanovništva. Kad u obzir uzmemo teritorijalno-upravnu podjelu, u Hrvatskoj bi trebale postojati 543 knjižnične jedinice, u koje bi se ubrajale središnje knjižnice s ograncima, knjižničnim stanicama i knjižničnim stacionarima.¹³ Ogranak središnje knjižnice otvara se na području s više od 2.500 stanovnika ako udaljenost od središnje knjižnice ili drugog ogranka iznosi više od 2 km. U manjim naseljima, ustanovama ili trgovačkim društvima mogu se postaviti knjižnične stanice, knjižnični stacionari ili stajališta pokretne knjižnice. Knjižnična stanica je zbirka od najmanje 250 knjiga koje središnja knjižnica ustupa na određeno vrijeme i zamjenjuje prema potrebi. Knjižnični stacionar je zbirka od najmanje 100 knjiga u istom odnosu sa središnjom knjižnicom kao i knjižnična stanica. Standardima za narodne knjižnice detaljnije su određene njihove dužnosti.¹⁴

Podaci iz 2002. godine pokazivali su kako Hrvatska ima manjak knjižnica. Naime, u Hrvatskoj je do te godine djelovalo 190 središnjih narodnih knjižnica, 75 njihovih ogranaka, 26 stacionara te 14 knjižnih stanica, što je ukupno činilo 305 knjižničnih jedinica. Osim samih knjižnica, postojalo je i sedam bibliobusnih službi s ukupno osam vozila i 225 stajališta koja je trebalo obići. Također treba naglasiti da je u narodne knjižnice, prema podacima iz

¹¹ Gill, P. Putovi u budućnost : IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za narodne knjižnice. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 16.

¹² Ibid., str. 16-17.

¹³ Slobodanac, J. Narodne knjižnice u Hrvatskoj : pravci razvoja. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 46.

¹⁴ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999), članak 11-14.

navedene godine, bilo učlanjeno 534.125 građana, odnosno 12% stanovništva, što je manje od međunarodnog standarda koji iznosi 15%, odnosno nešto manje od 650.000 stanovnika.¹⁵

Godinu dana kasnije stanje se malo poboljšalo. Iz Nacrta Strategije razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2003. godine vidljivo je da je krajem 2003. godine bilo 200 narodnih knjižnica i ukupno 311 knjižničnih jedinica. Broj stajališta bibliobusa iznosio je 232, a broj građana učlanjenih u knjižnice narastao je na 548.533. Taj je broj relativan jer postoji određeni broj grupnih učlanjenja. S obzirom na velik broj problema u djelatnosti narodnih knjižnica u Hrvatskoj i rastući broj mjera koje treba provesti kako bi se ta djelatnost poboljšala, 2005. godine stvorena je spomenuta Strategija prema kojoj su narodne knjižnice u Hrvatskoj trebale do 2010. godine biti pretvorene u moderna, javna središta znanja, informacija i kulture.¹⁶

Najnovija Strategija razvoja narodnih knjižnica Republike Hrvatske, koja se odnosi na razdoblje između 2013. i 2015. godine, donosi podatke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu za 2011. godinu u odnosu na popis stanovništva iz iste godine. U Hrvatskoj tada djeluje 155 samostalnih knjižnica, 77 ogranaka, 27 organizacijskih jedinica u mreži drugih knjižnica, 14 knjižnica u sastavu učilišta ili centara za kulturu, 7 knjižničnih stanica, 27 knjižničnih stacionara i 12 bibliobusa. Ukupni broj članova narodnih knjižnica iznosi 530.261, što je 15,8% od broja stanovnika na područjima s knjižnicom, odnosno 11,9% od ukupnog broja stanovnika. Zanimljiv je i podatak da zavičajne zbirke s 142.944 jedinica građe čine 7,2% od ukupnog knjižničnog fonda.¹⁷

Kada ove podatke usporedimo s onima iz 2002. i 2003. godine, možemo primijetiti blagi pad knjižnične djelatnosti u Hrvatskoj, ali takvo bi se stanje moglo objasniti teškom financijskom situacijom u državi, kao i općom krizom koja vlada već neko vrijeme. Unatoč tome, nova Strategija predlaže nove zadaće i ciljeve narodnih knjižnica u Hrvatskoj, a neki od njih su¹⁸:

1. Stvaranje socijalnog, intelektualnog i kulturnog kapitala

¹⁵ Slobodanac, J. Narodne knjižnice u Hrvatskoj : pravci razvoja. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-
inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i
sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 47-51.

¹⁶ Nacrt Strategije razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2003. godine. Dostupno na: Portal
narodnih knjižnica. Dokumenti. URL: <http://www.knjiznica.hr/?id=9> (16.02.2014.)

¹⁷ Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Nacrt prijedloga. URL:
<http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEnica.pdf> (16.02.2014.)

¹⁸ Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Nacrt prijedloga. URL:
<http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEnica.pdf> (16.02.2014.)

2. Osiguranje slobodnog pristupa cjelokupnom znanju i civilizacijskim tekovinama za sve građane
3. Razvijanje svih vrsta pismenosti i cjeloživotnog učenja
4. Prikupljanje, organiziranje i davanje informacija na korištenje te osiguranje pristupa internetu i novim tehnologijama sukladno potrebama građana
5. Omogućavanje susreta građana lokalne zajednice i njihovog pristupa raznovrsnim kulturnim i drugim društvenim događanjima
6. Podupiranje inkluzije marginaliziranih skupina građana u društvena zbivanja
7. Njegovanje multikulturalnih vrijednosti
8. Čuvanje i promicanje lokalne baštine

Zavičajne zbirke najčešće se osnivaju u narodnim knjižnicama. Tako je i u Hrvatskoj. S obzirom na njihovu kulturnu, obrazovnu i informacijsku ulogu, evidentno je da je građu za zavičajne zbirke potrebno prikupljati, čuvati i osiguravati njezinu dostupnost.¹⁹ O svemu tome govorit će se u sljedećih nekoliko poglavlja.

¹⁹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str.75.

3. ZAVIČAJNE ZBIRKE

U Hrvatskoj krajem 60-ih te početkom 70-ih godina 20. stoljeća započinje osnivanje zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama. Do kraja 2008. godine u Hrvatskoj je bilo 210 narodnih knjižnica s ukupno 147 zavičajnih zbirki.²⁰

Prema zavičajnim zbirkama bi se trebalo postupati s određenim poštovanjem i skrbi jer one su značajne zbog iskazivanja identiteta lokalne zajednice, a isto tako osvještavaju i pripadnost jednoj kulturnoj, povijesnoj i geografskoj sredini. Dobro uređenim fondom s mnoštvom građe istaknut će se osobitost neke sredine te će se dati uvid u kulturno stvaralaštvo cijele regije.²¹

3.1. DEFINICIJA ZAVIČAJNE ZBIRKE

Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu (u daljnjem tekstu: Preporuke), uz ostale informacije o zavičajnim zbirkama, donose i definiciju zavičajne zbirke. Prema autorima Preporuka, "zavičajna zbirka je sustavno prikupljena, uređena i obrađena knjižnična građa koja se svojim sadržajem odnosi na zavičaj. U širem smislu zavičajnoj zbirci pripada i građa koja je objavljena, tiskana ili nastala na teritoriju zavičaja. Prikupljajući svu izvornu građu o određenom području, zavičajna zbirka omogućava svestrano upoznavanje zavičaja, njegovu prošlost i sadašnjost te ima znanstvenu, dokumentacijsku, povijesnu, umjetničku i praktičnu vrijednost."²²

²⁰ Tošić-Grač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 310.

²¹ Ibid., str. 310.

²² Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.)

Ilija Pejić u svom radu o Narodnoj knjižnici "Petar Preradović" Bjelovar daje nešto drugačiju i detaljniju definiciju: "Zavičajna zbirka (Heimatskunde, local history collection) je posebna zbirka jer skuplja, obrađuje, smješta, čuva i daje na korištenje tiskanu ili na drugi način umnoženu građu o nekom području, građu izdanu bilo gdje u svijetu, a stvorili su je ljudi koji su na bilo koji način vezani uz taj kraj te publikacije koje su izdane ili pak tiskane na tom lokalitetu."²³

Definicija dakle proizlazi iz samoga naziva. Zavičajna zbirka predstavlja zbirku odabrane, prikupljene, sređene i obrađene građe različite vrste koja se sadržajem odnosi na određeno zemljopisno područje. Zavičaj tako može predstavljati samo jedno naselje, kao što je na primjer mjesto rođenja, ali u širem smislu riječi predstavlja područje određeno administrativno-teritorijalnom podjelom zemlje.²⁴ Zavičajne se zbirke jednako tako mogu podijeliti s obzirom na područje koje obuhvaćaju. Najmanje područje pokrivaju lokalne ili mjesne zavičajne zbirke koje se odnose na područje određenog grada, naselja ili sela. Subregionalne zavičajne zbirke pokrivaju područje određenog mjesta i njegove šire okolice, a regionalne cijelo administrativno područje, kao što su županije.²⁵

Što se tiče samog pojma zbirka u kontekstu knjižnica, on može imati dva značenja. Prvo značenje predstavlja zbirku kao cjelokupnu knjižničnu građu koju neka knjižnica posjeduje i koja je planski prikupljena, obrađena, čuvana i na kraju ponuđena svim korisnicima knjižnice. Riječ je o općenitom značenju. Drugo značenje predstavlja zbirku kao dio knjižnične građe koji ima zajedničke karakteristike određene prije početka prikupljanja te građe. Radi se o užem smislu riječi zbirka.²⁶

²³ Pejić, I. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar // Bjelovar: Prosvjeta, 1996. Str. 9.

²⁴ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 308.

²⁵ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.)

²⁶ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 308; Tošić-Grlač, S., Hebrang Grgić, I. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova / 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // uredila Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. Str. 51-64.

3.2. GRAĐA ZAVIČAJNIH ZBIRKI

Obuhvat građe zavičajne zbirke u 20. stoljeću prepuštao se odlukama pojedine knjižnice koja jedina može u dogovoru s ostalim ustanovama poput muzeja, arhiva i ostalih knjižnica na svojem području odlučivati koju će građu prikupiti i objaviti.²⁷ Međutim, Zakon o knjižnicama²⁸ je odredio dostavljanje obveznog primjerka zbog stvaranja zavičajne zbirke u matičnim županijskim knjižnicama te je predvidio da se u zavičajnu zbirku unesu i ostale vrste tiskovina, audiovizualne i elektroničke građe. Zbog mnogih razloga poput nedostatka prostora, manjka financijskih sredstava, nepoštivanja zakonskih odredbi, knjižnicama je postalo teško sakupiti, obraditi i zaštititi svu zavičajnu građu.²⁹

Građa zavičajne zbirke odražava cjelokupan život jednog lokaliteta, od njegova nastanka do današnjeg vremena obuhvaćajući: prirodne uvjete i bogatstva, povijesni, gospodarski, društveni razvoj, socijalnu i političku strukturu, kulturnu povijest, tradiciju i običaje, umjetničko stvaralaštvo, znamenite građane, kao i brojne druge oblike života i svu složenost njegove sredine. Povezujući prošlost i sadašnjost zavičajna zbirka predstavlja dragocjeni izvor za istraživanje i upoznavanje razvoja materijalnih i nematerijalnih dobara jednog kraja.³⁰

Što se tiče prikupljanja građe, knjižnice se mogu odlučiti za dva pristupa. Prvi način prikupljanja zasniva se na cjelokupnoj građi koja je bila tiskana na području zavičaja. Drugi pristup je postojanje mogućnosti o neprikupljanju građe tiskane nakon 1945. godine. Do kraja Drugog svjetskog rata tiskarstvo nije bilo komercijalizirano kao kasnije, a postojanje lokalne

²⁷ Pejić I. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39 1/2 (1998), str. 112

²⁸ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 104(2000), članak 37-38.

²⁹ Tošić-Grač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Medimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 309

³⁰ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.); Vuković-Mottl, Sma. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21 (1975), str. 17

tiskare je bio stupanj kulturnog razvitka.³¹ Nakon tog vremena dolazi do ekspanzije tiskarstva i nakladništva te objavljena građa više ne svjedoči o kulturi određene sredine.³²

Zavičajna građa može biti vrlo raznovrsna, ali i opsežna što se tiče njezine količine. U takvim je okolnostima tu građu potrebno znalački svrstati po skupinama, što nije nimalo lak posao. Zbog toga I. Pejić smatra da knjižničar svoje znanje i vještinu ponajprije pokazuje prikupljanjem građe za zavičajne zbirke, kao i njezinim razvrstavanjem, zbog kojeg se mora utrošiti puno vremena kako bi se upoznala građa, te u poznavanju literature o spomenutoj problematici.³³ S njim se slažu i autori najnovijih publikacija na temu zavičajne zbirke u knjižnicama.³⁴

Kako bismo bolje shvatili raznovrsnost građe zavičajnih zbirki u knjižnicama, treba navesti kriterije prikupljanja te građe koji su istaknuti u nekoliko radova. Prikupljaju se djela koja su tiskana ili izdana u određenom kraju, zatim djela ljudi koji su tamo rođeni, neko vrijeme boravili na tom području ili doprinijeli razvoju zavičaja, kao i sve ostalo što je ondje tiskano ili umnoženo, te na kraju sva djela publicirana o zavičaju ili njegovim građanima u Hrvatskoj ili bilo gdje u svijetu.³⁵

Prema Đ. Mesić, koja je tu ideju preuzela iz ranijih radova i izradila najdetaljniju podjelu, građa se može podijeliti u devet osnovnih skupina, od kojih neke imaju zasebne podskupine³⁶:

1. Monografije:

a) sadržajno vezane uz zavičaj

³¹ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu : zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 310

³² Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.)

³³ Pejić I. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39 1/2(1996), str. 112.

³⁴ Tošić-Grlač, S., Hebrang Grgić, I. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova / 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // uredila Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. Str. 51-64.

³⁵ Pejić I. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39 1/2(1996), str. 112; Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.); Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21(1975), str. 19

³⁶ Mesić, Đ. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja. // Informatologia Yugoslavica, 20, 3/4 (1988), str. 213.

- b) vezane uz zavičaj s obzirom na izdavanje
2. Serijske publikacije:
 - a) sadržajno vezane uz zavičaj
 - b) vezane uz zavičaj s obzirom na izdavanje
 3. Rukopisna građa
 4. Muzikalije vezane uz kraj
 5. Planovi mjesta, geografske karte
 6. Zvučna građa
 7. Slikovna građa (likovni radovi, reprodukcije, portreti, fotografije, razglednice...)
 8. Polupublicirana građa:
 - a) znanstvene i stručne polupublikacije
 - b) društveno-političke publikacije (materijali za sjednice)
 - c) programi i izvještaji o radu privrednih organizacija
 9. Efemerna građa (plakati, letci, ulaznice, upute za korištenje proizvoda, cjenici...)

U zavičajnim zbirkama monografije o pojedinim ljudima ili mjestima zauzimaju najviše mjesta, a zatim i prilozi koji su objavljeni kao sastavnice te knjige koje donose važne podatke o zavičaju. Zavičajnu zbirku često obogaćuju lokalni časopisi, školske novine, zbornici, bibliografije, godišnjaci i kalendari, turistički vodiči planovi naselja i gradova, zemljopisne karte, katalozi proizvoda, zbirka plakata i drugo. Također se u zavičajne zbirke uklapaju i radovi umjetnika, znanstvenika te kulturnih djelatnika koji su rođeni ili žive i rade u zavičaju, a mnogi od njih su svojim djelima doprinijeli kulturnom bogatstvu svoga zavičaja.³⁷ Prema S. Vuković-Mottl zavičajne zbirke teže cjelovitosti, one se konstantno nadopunjuju novom građom, nabavljaju se stara izdanja, a od beletristike bi trebalo uzimati u obzir samo ona djela koja prikazuju život stanovnika zavičaja.³⁸ Zavičajna zbirka po rasporedu mjesta u knjižnici, trebala bi biti izdvojena od ostatka knjižničnog fonda, a građa se ne bi smjela iznositi iz

³⁷ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 310

³⁸ Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica // uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 113-120

knjižnice. I. Pejić smatra da bi osoba koja vodi zavičajnu zbirku trebala biti komunikativna te da bi trebala imati veliko knjižničarsko iskustvo te organizacijske sposobnosti.³⁹ O toj osobi ovisi promidžba zbirke u lokalnoj zajednici i promocija lokalne zajednice koje se postižu organiziranjem izložbi, suradnji s medijima te suradnji s ostalim organizacijama u zavičaju. Veliki značaj u očuvanju zavičajnosti doprinosi i izdavačka djelatnost kao sredstvo kojim knjižnica želi obuhvatiti kulturnu i stvaralačku djelatnost ljudi koji su doprinijeli lokalnoj kulturnoj baštini.⁴⁰

3.3. DIGITALIZACIJA

Prema S. Vuković-Mottl i I. Pejiću, zavičajna bi zbirka trebala biti izdvojena iz cjelokupnog knjižničnog fonda i smještena odvojeno od njega. Trebala bi biti dostupna za rad u čitaonici, ali ne i za iznošenje iz prostora knjižnice kako bi se olakšala i osigurala njezina zaštita.⁴¹ Na taj se način, doduše, otežava pristup i korištenje građe zavičajne zbirke, ali primjenom moderne tehnologije taj se problem može izbjeći.

Digitalizacija predstavlja pretvorbu originalnog objekta u njegovu digitalni oblik, odnosno elektronički format, čime on postaje pogodan za manipulaciju putem računala. U posljednjih nekoliko desetljeća pojavila se potreba otvaranja knjižničnih zbirki široj javnosti putem digitalizacije. Radi se, naravno, o prijenosu knjižnične građe u digitalni oblik.⁴²

Zavičajna zbirka može biti dostupna široj publici i time prerasti svoju lokalnu okolinu putem digitalizacije. Slikovna i pisana baština jednoga kraja može postati dostupna većem broju korisnika, i to ne samo korisnicima određenog zavičaja, a ujedno se digitalizacijom štite stari i vrijedni primjerci građe.⁴³ Prilikom odabira građe za digitalizaciju treba se uzeti u obzir koliko ta građa ima utjecaja na ljude i zavičaj.

³⁹ Pejić I. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39 1/2(1996), str. 113

⁴⁰ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 311

⁴¹ Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica. // uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996. Str. 118

⁴² Knežević, I. Osječka bibliografija - od prikupljanja do digitalizacije. // Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje. 11/12, 1/2(2007/2008), str. 36.

⁴³ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu: zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 311

Brojne su prednosti korištenja digitalizirane knjižnične građe u odnosu na originalnu građu, o čemu mogu posvjedočiti svi koju su se pokušali služiti njome. Kako bi one bile što jasnije, B. Badurina donosi osnovnu podjelu⁴⁴:

1. ušteda prostora
2. očuvanje intelektualnog sadržaja
3. sigurnost za slučaj da se izvornici oštete, ukradu ili unište
4. veća, brža i jednostavnija dostupnost korisnicima
5. izrada visokokvalitetne kopije jer se pri umnažanju ne gubi na kvaliteti
6. digitalna građa (uključujući i slike) ne oštećuje se korištenjem, odnosno kvaliteta s vremenom ne nestaje i ne umanjuje se uporabom

Digitalizacijom zavičajne građe dolazi do promicanja zavičajne i kulturne baštine korištenjem najsuvremenije tehnologije. Digitalizacijom se također stvara digitalni repozitorij zavičaja. Sadržajno različita zavičajna građa u digitalnom obliku mogla bi se koristiti na mreži što bi omogućilo šire korištenje. U stvaranju repozitorija s otvorenim pristupom mogle bi sudjelovati i ostale kulturne institucije pa tako i turistička, zahvaljujući tome zavičaj bi se promovirao kulturnim, turističkim i obrazovnim segmentima.⁴⁵

3.4. PRIMJERI ZAVIČAJNIH ZBIRKI U HRVATSKOJ

Zavičajna zbirka Narodne knjižnice "Petar Preradović" utemeljena je 1975. godine i nosi naziv Bjelovariana. Ona skuplja, čuva, prezentira i daje na korištenje tiskanu ili na bilo koji drugi način umnoženu građu o bjelovarskom zavičaju.⁴⁶

⁴⁴ Badurina, B. [et al.]. Digitalizacija i nove knjižnične usluge : radionica (2002). Dostupno na: <http://www.szi.hr/seminar2002/prezentacije/slagRadionicaDigitalizacija2.ppt> (22.01.2012.)

⁴⁵ Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu : zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 312

⁴⁶ Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

Knjižnica Petra Preradovića u Bjelovaru počela je prikupljati građu lokalnog karaktera za svoju zavičajnu zbirku u razdoblju 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća. Ona je također čuvala staru građu koja je svjedočila o njezinoj povijesti i radu. I. Pejić smatra da se prema principu sakupljanja građe za tu knjižnicu vidi da nisu bili jasno određene granice područja sakupljanja te kriteriji u nabavi, selekciji, a posebice u obradi građe.⁴⁷ U 70-im se godinama 20. stoljeća počelo sve bitno mijenjati. U knjižnici su stvoreni prostorni preduvjeti za održavanje pojedinih odjela. Dječji je odjel tada premješten u drugi prostor, a 1975. godine djelatnici knjižnice počinju voditi posebnu knjigu u kojoj se nalazio inventar Zavičajne zbirke.⁴⁸

Kad se uzmu u obzir povijesno-administrativne granice, područje djelovanja Zavičajne zbirke približno odgovara teritoriju Bjelovarsko-bilogorske županije. Kao područje djelovanja posebno je istaknut Grad Bjelovar s pripadajućim naseljima i općinama, a izuzetak je povijesna građa koja pokriva nešto šire područje je su gradovi poput Križevaca, Đurđevca, Koprivnice i Virovitice u prošlosti bili povezani s Bjelovarom.⁴⁹

Građa Bjelovarijane dijeli se na tri sadržajne cjeline: građu koja govori o zavičaju i njegovim građanima objavljenu bilo gdje u svijetu, publikacije građana zavičaja objavljene bilo gdje u svijetu te građu nastalu, objavljenu i tiskanu na teritoriju zavičaja do 1945. godine.⁵⁰

Po vrstama građe u zavičajnoj zbirci koje su prije u radu spomenute, u ovoj zavičajnoj zbirci najbrojnije su monografije. Fond je prema Pejiću 1996. godine brojio 1.105 svezaka⁵¹, a 2014. godine taj se broj povećao na 2800 monografija.⁵² Posebni je naglasak na knjigama koje su tiskane 1875. godine. Među njima nalaze se djela Ivana Viteza Trnskog, Petra Preradovića, Franje Markovića te Ivana Nepomuka Jemeršića, koji su rodom iz toga kraja, dio života su obitavali na tom prostoru te kulturno djelovali.⁵³ U zbirci su također i djela mnogih znanstvenika, umjetnika i sportaša koji su na neki način ostavili kulturni trag u ovom

⁴⁷ Pejić, I. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. //Bjelovar: Prosvjeta, 1996. Str. 8.

⁴⁸ Ibid., str. 9.

⁴⁹ Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

⁵⁰ Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

⁵¹ Pejić, I. Zavičajna zbirka narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar: Prosvjeta, 1996. Str. 10.

⁵² Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

⁵³ Pejić, I. Zavičajna zbirka narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar : Prosvjeta, 1996. Str. 12.

podneblju. U zbirci su prisutna i djela Vladimira Strugara, doktora pedagogije, koji je proučavao teoriju i povijest školstva, a autor je Bibliografije bjelovarskog školstva.⁵⁴

Što se tiče serijskih publikacija, Pejić navodi da je 1996. godine postojalo 405 svezaka⁵⁵, dok 2014. godine postojalo je već 1200 serijskih publikacija.⁵⁶ Serijske publikacije su novine, zbornici i časopisi čiji se sadržaj odnosi na mjesta koje pokriva zavičajna zbirka te su izdani u tome kraju. Neke od serijskih publikacija su: Bjelovarski list, Jednota, Naše vrijeme, Službene novine Kotara Bjelovar, Službene novine Općine Bjelovar, Službene novine Zajednice općina Bjelovar i Županijski glasnik Županije bjelovarsko-bilogorske.⁵⁷

Slikovna građa zbirke obuhvaća likovne radove, reprodukcije, portrete, fotografije razglednice. U zbirci se nalazi 40 razglednica iz Bjelovara te njegove okolice, a najvrednije su one iz 19. stoljeća, također se u zbirci nalazi i 80 grafika. Sva građa je obrađena i inventarizirana. Polupublicirana građa koja ulazi u zbirku je različita. Od znanstvenog ili stručnog sadržaja u zavičajnu zbirku ulaze magistarski radovi i diplomske radnje, oko 60 sveukupno. U to se također ubrajaju i materijali s kongresa, simpozija, analize, projekti. U zbirci se nalazi 230 kataloga izložbi, što govori o velikoj izložbenoj aktivnosti u tom zavičaju. Od efemerne građe najbrojniji su plakati kojih ima oko 700 pa je ta kolekcija najvrednija u ovoj građi.⁵⁸

Nabavljanje građe zavičajne zbirke obavlja se kupovinom, zamjenom ili poklonom, no prije samoga čina nabavljanja postavljaju se kriteriji. Prvi kriterij je primaran, publikacija mora govoriti o zavičaju, u ovom slučaju o bjelovarsko-bilogorskom kraju, a sekundarna građa dotiče se poznate osobe iz toga kraja koja se javlja kao autor publikacije.⁵⁹

Kao primjer zavičajnih zbirki u Hrvatskoj značajna je i Zavičajna zbirka Knjižnica grada Zagreba koja se nosi naziv Zagrabiensia. Povijest Zbirke vezana je uz povijest Gradske knjižnice u sklopu koje je nastala i razvijala se. Osnivači Gradske knjižnice izdvajali su stare i vrijedne knjige u tri zbirke: Croaticu, Raru i Zagrabiensiu. Najstarije tiskane knjige sa zagrebačkog područja prikupljale su se i čuvale kao dio zbirke Zagrabiensia. Od 1954. godine iz općeg se fonda Gradske knjižnice izdvajaju sve knjige i različita neknjižna građa koja se odnosi na geografiju, povijest, kulturu te gospodarski i politički život Zagreba i njegovih

⁵⁴ Ibid., str.12.

⁵⁵ Ibid., str. 13

⁵⁶ Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

⁵⁷ Pejić, I. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar : Prosvjeta, 1996. Str. 14.

⁵⁸ Narodna knjižnica Petar Preradović Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)

⁵⁹ Pejić, I. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar: Prosvjeta, 1996. Str. 18.

građana. Kriterij odabira građe za zbirku je i pripadnost autora gradu Zagrebu. Od tog je vremena formirana Zagrabiensia kao moderna zavičajna zbirka.⁶⁰

Fond Zagrabiensie čini 12200 jedinica knjižne građe, preko 2500 starih razglednica i drugih fotografija te oko 2000 jedinica sitnog tiska. Građa je zaštićena i može se dobiti na uvid u prostorima Zbirke ili čitati u studijskoj čitaonici Gradske knjižnice.⁶¹ Ono što je posebno kod ove zbirke je portal i projekt Knjižnica grada Zagreba pod nazivom Digitalizirana zagrebačka baština - Zagreb na pragu modernog doba. Preko tog je portala omogućen mrežni pristup odabranim dijelovima Zbirke koji se stalno dopunjuju. U sklopu tog projekta može se pregledati 78 knjiga, 234 dokumenta, 99 jedinica grafičke građe, 21 jedinica sitnog tiska te 36 jedinica ostale građe.⁶²

Digitalizacija zavičajnih zbirki rješenje je koje izabire sve veći broj knjižnica, što nije ni čudno ako se uzmu u obzir prednosti digitalizacije koje su navedene u prošlom poglavlju. Gradska knjižnica i čitaonica Pula također predstavlja građu svoje zavičajne zbirke putem projekta Virtualna zavičajna zbirka - ViZZ. Portal na kojemu je dostupna građa kontinuirano se popunjava novim digitaliziranim sadržajem s ciljem da se mrežno predstave najznačajnija djela istarskog zavičaja objavljena do 1950. godine koja su sadržajem ili mjestom izdanja vezana uz istarsku županiju i pohranjena u Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula.⁶³ Od početka djelovanja knjižnice 1957. godine prikupljana je građa Zavičajne zbirke, a fond broji 6500 jedinica knjižnične građe. Građa se odnosi na kulturni, društveni, politički i gospodarski život stanovništva s istarskog područja, s posebnim naglaskom na Pulu i okolice. Čuva se u zasebnoj prostoriji s ograničenim pristupom, što još više stavlja naglasak na važnost digitalizacije zbirke.⁶⁴

U sklopu Središnjeg odjela Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu od 2008. godine djeluje Zavičajna zbirka Spalatina koja je osnovana 2002. godine s ciljem prikupljanja i čuvanja pisane baštine, kulturnog i umjetničkog nasljeđa, lokalnog govora te tradicije i običaja splitskog kraja. Zbirka raspolaže s 6000 jedinica knjižnične građe i može se koristiti samo u prostorima knjižnice.⁶⁵ Kako bi se Zbirka približila građanima 2009. godine je

⁶⁰ Knjižnice grada Zagreba. Gradska knjižnica : zbirka Zagrabiensia. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=3990> (15.04.2014.)

⁶¹ Knjižnice grada Zagreba. Zbirka Zagrabiensia. URL: <http://www.arhiva.kgz.hr/gradska/grzagrab.asp> (15.04.2014.)

⁶² Digitalizirana zagrebačka baština. URL: <http://kgzdz.arhivpro.hr/?sitetext=317> (15.04.2014.)

⁶³ ViZZ. Virtualna zavičajna zbirka. O projektu. URL: <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/o-projektu/> (15.04.2014.)

⁶⁴ ViZZ. Virtualna zavičajna zbirka. Zavičajna zbirka. URL: <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/zavicajna-zbirka/> (15.04.2014.)

⁶⁵ Spalatina. Zavičajna zbirka. URL: http://www.gkmm.hr/zavicajna_zbirka_spalatina.htm (15.04.2014.)

pokrenut projekt digitalizacije Zavičajne zbirke Spalatina. Prilikom odabira građe za digitalizaciju stavljen je naglasak na zavičajno nasljeđe zapisano u vrijednim djelima splitskih autora, teme od lokalnog značaja ili djela tiskana u prvim splitskim tiskarama. Riječ je o knjigama, periodikama, rukopisima, kartama, notnoj građi, razglednicama, fotografijama i video zapisima koji se ovim putem čuvaju od uništavanja i jednostavnije prezentiraju javnosti.⁶⁶

4. ISTRAŽIVANJE KORISNIKA ZAVIČAJNIH ZBIRKI U SAMOBORU, ZAPREŠIĆU I ZLATARU

U sklopu ovog rada provedene su ankete u tri grada u sjeverozapadnoj Hrvatskoj - Samoboru, Zaprešiću i Zlataru. Gradske knjižnice u sva tri grada imaju zavičajne zbirke koje će biti opisane u ovom poglavlju kako bismo se malo bolje upoznali s njima i samim knjižnicama u kojima je istraživanje provedeno.

Gradska knjižnica Samobor 2013. godine obilježila je 170. godinu postojanja.⁶⁷ Toliko je godina prošlo od osnivanja prve čitaonice u tom gradu. Čitaonica je s vremenom prerasla u knjižnicu i multimedijalni centar u kojima se danas odvija niz događanja i organiziraju različite aktivnosti.

Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Samobor osnovana je devedesetih godina u sklopu Odjela za odrasle, koji sadrži oko 60000 svezaka knjižne građe.⁶⁸ Zbirka prikuplja knjižnu i neknjižnu građu koja se, u bilo kojem smislu, odnosi na samoborski zavičaj. To se prvenstveno odnosi na publikacije objavljene na području Samobora i njegove okolice, publikacije građana Samobora i okolice koje su objavljene bilo gdje u svijetu, te sve što je publicirano o samoborskom zavičaju i njegovim građanima bilo gdje u svijetu.

Sadržaj samoborske Zavičajne zbirke veoma je širok i obuhvaća sve elemente lokalnog života. Kao primjer treba istaknuti povijest, topografiju, ekonomsku, političku i socijalnu strukturu, umjetničko stvaralaštvo, poznate građane, prirodna obilježja i tradiciju. Fond Zavičajne zbirke obuhvaća oko 1500 svezaka knjižne građa (monografija, vodiča, proznih i pjesničkih zbirki, romana, studija, putopisa, itd.) i oko 1300 jedinica neknjižne građe

⁶⁶ Spalatina. Digitalizirana zavičajna zbirka. URL: http://www.gkmm.hr/digitalizirana_bastina.htm (15.04.2014.)

⁶⁷ Knjižnica obilježila 170 godina postojanja. 2013. URL: <http://www.samobor.hr/web/gradska-knjiznica-obiljezila-170-godina-postojanja/> (23.01.2014.)

⁶⁸ Gradska knjižnica Samobor. O knjižnici. URL: <http://www.gks.hr/page.asp?pageID=5> (23.01.2014.)

(razglednica, fotografija, letaka, kataloga izložbi, pozivnica, plakata, topografskih karata, likovnih mapa, videokazeta, CD građe, itd.). Knjižnica, većinom putem donacija, prikuplja i sav lokalni tisak samoborskom područja, a čuvaju se i novine ili članci koji se odnose na Samobor i njegove građane. Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Samobor polako se pretvara u arhiv jer se ondje prikupljaju i stari uporabni i ukrasni predmeti, kao i slike i skulpture. Ta se građa, zajedno s preostalim dijelom zbirke, često koristi u pripremi obljetničkih i tematskih izložbi i književno-promotivnih programa.

Gradska knjižnica Ante Kovačića iz Zaprešića nastala je na temelju rada nekoliko čitaonica.⁶⁹ Zabilježeni početak knjižnične djelatnosti u Zaprešiću bio je 1896. godine kada ravnatelj vlastelinstva u dvorcu Lužnici pokreće osnivanje prve čitaonice koja je djelovala do njegove smrti. Osnutak druge čitaonice dogodio se 1934. godine na inicijativu radnika lokalne tvornice, ali njezin je rad prekinut početkom rata 1941. godine. Današnja knjižnica u Zaprešiću osnovana je 1958. godine u sklopu Narodnog sveučilišta. U novi je prostor, u kojem se i danas nalazi, preseljena 1986. godine kada je ušla u sastav Knjižnica grada Zagreba. Nosi ime poznatog hrvatskog književnika Ante Kovačića.

Građa karakteristična za zavičajne zbirke prikupljena je od početka postojanja Gradske knjižnice Zaprešić, pa je stoga 1982. godine osnovana i Zavičajna zbirka.⁷⁰ Preseljenjem knjižnice dobila je i odgovarajući prostor, a zaposlen je i voditelj zbirke. Fond zbirke sadrži preko 1700 jedinica knjižne i neknjižne građe koja se odnosi na različite aspekte života Zaprešića i njegove okolice. Riječ je većinom o monografijama, serijskim publikacijama, polupublikacijama, sitnom tisku i originalnim umjetničkim djelima.

Uz nabavu i obradu navedene građe, Zavičajna zbirka priređuje tematske izložbe i književne susrete umjetnika zaprešićkog kraja. Zbirka također posvećuje posebnu pažnju prikupljanju i obradi građe vezane uz književnika Antu Kovačića, a od 2009. godine vodi projekt Wiki-dveri u suradnji s učenicima sedmih razreda osnovnih škola zaprešićkog kraja. Cilj projekta je izrada internetske stranice na kojoj bi bile dostupne informacije o kulturnoj i prirodnoj baštini, ali i znamenitim ličnostima Zaprešića i okolice.⁷¹

Gradska knjižnica Zlatar također je utemeljena na djelovanju pučkih čitaonica. Prva čitaonica u Zlataru osnovana je već 1873. godine, ali nije bila neprestano otvorena za članove. Kada je Društvo hrvatskih književnika početkom 20. stoljeća započelo akciju osnivanje

⁶⁹ Gradska knjižnica Ante Kovačića. Povijest. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=319> (23.01.2014.)

⁷⁰ Gradska knjižnica Ante Kovačića. O Zavičajnoj zbirci. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=1028> (23.01.2014.)

⁷¹ Projekt Wiki-dveri. URL: <http://www.wiki-dveri.info/wiki> (23.01.2014.)

knjižnica, Zlatar je već imao svoju knjižnicu koju je vodio lokalni učitelj. Iako je nazivaju knjižnicom, to je zapravo bila čitaonica. Narodno sveučilište osnovano je 1963. godine, a u njegovom sastavu nalazila se i zlatarska knjižnica i čitaonica čiji je fond imao oko 1500 svezaka. Ta knjižnica ubrzo prestaje djelovati za građanstvo, a Zlatar trajnu knjižnicu ponovo dobiva tek 1992. godine. Ona od 2005. godine djeluje kao samostalna ustanova.

Gradska knjižnica Zlatar danas raspolaže knjižnom građom od oko 26000 svezaka, a gotovo četvrtina te građe odnosi se na dječju književnost. Zavičajna zbirka, kao i u preostalim knjižnicama, prikuplja građu koja govori o povijesnom, kulturnom i gospodarskom životu Zlatara i njegove okolice. Ona je relativno mala u usporedbi s drugim zbirkama i broji svega 100 svezaka, među kojima nekoliko služinjskih i poslovnih knjiga, a od neknjižne građe djelatnici knjižnice ističu fotografiju Oskara i Ane Keglević iz 1910. godine.⁷²

4.1. CILJ ISTRAŽIVANJA

U prvotnom je planu bila izrada ankete samo u Zlataru. Iz nje je trebalo biti vidljivo kakav utjecaj zavičajna zbirka u zlatarskoj knjižnici ima na lokalno stanovništvo. Kako bi se stekao bolji dojam o tome koliko je stanovništvo upoznato s građom zavičajnih zbirki i njihovim postojanjem općenito, ankete su proširene na Samobor i Zaprešić. Na taj se način, osim procjene stanja u pojedinom gradu, može napraviti i usporedba odnosa korisnika prema zavičajnim zbirkama u ta tri grada.

4.2. UZORAK I METODE ISTRAŽIVANJA

U sva su tri grada poslane iste ankete s četiri pitanja (Prilog 1). Prva su tri pitanja imala ponuđene odgovore među kojima je trebalo izabrati onaj koji se odnosi na osobu koja ispunjava anketu, a zadnje je pitanje tražilo pojašnjenje prethodno izabranog odgovora.

Prvo je pitanje bilo vezano uz dob anketiranih korisnika. Kako bismo jednostavnije dobili uvid u populacije koje koriste zbirku, ali i svrhu njezina korištenja, korisnici su trebali

⁷² Gradska knjižnica Zlatar nekad i danas. URL: <http://www.knjiznica-zlatar.hr/o-nama/> (23.01.2014.)

odabrati jednu od četiri dobne skupine. Skupina do 18 godina odnosi se na učenike osnovnih i srednjih škola za koje se može pretpostaviti da građu zavičajnih zbirki trebaju za školske radove. U skupinu od 18 do 30 godina ubrajali bi se studenti i osobe koje tek započinju svoju profesionalnu karijeru. U skupinu od 30 do 45 godine ulazile bi osobe koje rade na usavršavanju svoje karijere te roditelji djece školske dobi. U zadnjoj bi skupini bile osobe s više od 45 godina među koje bi se ubrajali ljudi s ustaljenom karijerom, roditelji djece školske dobi te umirovljenici. Korisnici iz posljednje tri skupine vjerojatno koriste zavičajne zbirke za stručno usavršavanje, privatna istraživanja i kao pomoć djeci prilikom školovanja. Korisnici nisu podijeljeni prema spolu jer je spol irelevantan kad je riječ o korištenju zavičajnih zbirki u knjižnicama.

Iduća su se dva pitanja odnosila na poznavanje pojma zavičajna zbirka u knjižnici te korištenje zavičajne zbirke u knjižnici u koju su korisnici učlanjeni. Na njih je trebalo jednostavno odabrati potvrdni (DA) ili niječni (NE) odgovor. Prilikom slaganja anketnih pitanja nije bila uzeta u obzir mogućnost da su se neki od korisnika služili građom zavičajne zbirke bez da su znali da se zbirka tako zove. Iznenadjuća je stoga bila činjenica da postoji više korisnika koji su odabrali upravo tu kombinaciju na anketnom listiću.

Zadnjim se pitanjem od korisnika tražilo da ukratko obrazlože svrhu korištenja građe zavičajne zbirke ako su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno. Pošto su bili očekivani veoma raznovrsni odgovori, svrha korištenja je podijeljena u nekoliko skupina. Na temelju odgovora na anketnim listićima, to se pokazalo kao dobro rješenje. Iako nisu sve skupine prisutne u svakom gradu, ovo je kompletan popis:

1. školovanje (školovanje samih korisnika te članova njihovih obitelji)
2. posao (izvršavanje radnih obaveza i stručno usavršavanje)
3. zanimanje za zavičaj
4. zanimanje za zavičajne autore
5. događanja u knjižnici
6. doprinos zbirci (od strane korisnika)
7. istraživanje
8. osobne potrebe (ako korisnik nije naveo detaljnije razloge)
9. neizjašnjeni (ako nije ispunjen dio ankete koji se odnosi na svrhu korištenja)

Za kraj ovog poglavlja treba spomenuti broj anketnih listića korišten tijekom anketa. Nije u svakom gradu ispunjen jednak broj listića, ali je njihov broj dovoljan kako bi se dobili valjani rezultati. U Gradskoj knjižnici Samobor ispunjeno je 60 anketnih listića u razdoblju od četiri tjedna. Članovi Gradske knjižnice Ante Kovačića u Zaprešiću ispunili su 84 anketna listića u razdoblju od dva tjedna. U Gradskoj knjižnici Zlatar bilo je ispunjeno 80 anketnih listića u razdoblju od dva dana. Istraživanje je provedeno u tijekom siječnja i veljače 2014. godine. Ukupno su tijekom provođenja ove ankete ispunjena 224 anketna listića.

4.3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Gradska knjižnica Samobor

Nakon obrade podataka s anketnih listića koje su ispunili korisnici Gradske knjižnice Samobor dobiveni su sljedeći rezultati (slike 1 i 2):

- Ukupan broj anketiranih korisnika: 60
- Broj korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 39
- Broj korisnika koji nisu ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 21
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke: 15
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke: 45
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke, ali su čuli za nju: 25
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke, ali nisu čuli za nju: 1

Što se tiče dobnih skupina tiče, prilično je zanimljiva činjenica da su sudjelovale samo dvije osobe mlađe od 18 godina, a nijedna od njih nije ranije čula za pojma zavičajna zbirka. Nisu čak ni koristili građu bez ranijeg poznavanja zbirke. Ostale su tri skupine otprilike podjednako zastupljene. Treba doduše naglasiti da najveći broj sudionika ankete provedene u Samoboru pripada drugoj dobnj skupini (18-30), a nakon nje dolaze treća (30-45) te četvrta dobnj skupina (više od 45). Zanimljivo je i da osobe iz treće i četvrte većinom znaju za

postojanje zavičajne zbirke, dok osobe iz druge dobne skupine u velikom broju nisu ranije čule za nju.

Kad je riječ o korištenju građe Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Samobor, najslabije stoji druga dobna skupina. Manje od četvrtine korisnika iz te dobne skupine, koji su izjavili da su ranije čuli za zavičajnu zbirku, se i služilo građom Zbirke. To je isto učinila jedna trećina anketiranih korisnika iz četvrte dobne skupine te više od polovice osoba iz treće dobne skupine. Kao što je ranije bilo spomenuto, nijedna osoba iz prve dobne skupine nije se služila građom Zbirke.

Kako je vidljivo iz priloženog grafičkog prikaza (slika 2), od devet u prethodnom poglavlju navedenih razloga za korištenje zavičajne zbirke, među anketiranim korisnicima samoborske knjižnice zastupljeno je samo pet skupina. Školovanje je najčešći razlog korištenja građe Zbirke. Prema izjavama anketiranih, u školovanje se ubraja osobno školovanje, ali i pomaganje djeci i ostalim članovima obitelji tijekom njihovog školovanja. Na drugom je mjestu po zastupljenosti posao, a čak je dva puta navedeno stručno usavršavanje. Jedna je osoba kao razlog navela i školovanje i posao pa je na grafičkim prikazima označena asteriskom (slike 1 i 7) ili izdvojena u posebnu skupinu (slika 2). Dvije su osobe kao svrhu korištenja navele zanimanje za zavičaj. Po jedna je osoba za razlog izabrala i osobne potrebe, bez detaljnijeg objašnjenja o čemu se radilo, i doprinos Zbirci. Iako je korisnica spomenula da je donijela u knjižnicu neke materijale, nije poznato jesu li oni i službeno postali dio Zavičajne zbirke.

Gradska knjižnica Ante Kovačića u Zaprešiću

Korisnici Gradske knjižnice Ante Kovačića iz Zaprešića ispunili su nešto veći broj anketnih listića, a nakon zbrajanja svih odgovora, dobiveni su sljedeći rezultati (slike 3 i 4):

- Ukupan broj anketiranih korisnika: 84
- Broj korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 40
- Broj korisnika koji nisu ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 44
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke: 11
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke: 73
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke, ali su čuli za nju: 32
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke, ali nisu čuli za nju: 3

Ono što iznenađuje već na prvi pogled je činjenica da više od polovice anketiranih korisnika nikada nije čulo za pojam zavičajna zbirka u knjižnici, ali još je zanimljiviji podatak da se samo 11 ispitanih korisnika služilo građom Zbirke.

Što se tiče dobnih skupina, premoćno prevladava treća dobna skupina (30-45), a slijede četvrta (više od 45) i druga (18-30) dobna skupina. Na posljednjem je mjestu prva dobna skupina (manje od 18). Dobne su skupine u istom odnosu kad se radi o broju osoba koje su ranije znale za pojam zavičajna zbirka.

Situacije se mijenja kad pogledamo koliko je osoba koristilo građu Zbirke. Osobe iz prve dobne skupine nisu uopće koristile tu građu, a s najvećim brojem osoba koje je jesu koristile prevladava treća dobna skupina. Druga i četvrta skupina su izjednačene. Zanimljivo je da su čak tri osobe iz treće dobne skupine koristile Zbirku iako prethodno nisu čule za nju. Nažalost, nisu se izjasnile o razlogu korištenja i svrstane su u skupinu neizjašnjenih.

Ako od 11 osoba koje su koristile Zbirku oduzmemo tri koje nisu navele razlog korištenja, preostaje na svega 8 osoba koje su se izjasnile o tome. Razlozi su u jednakom broju školovanje (osobno i školovanje članova obitelji) i zanimanje za zavičaj (pretežno znatiželja pojedinaca), a manje posao i osobne potrebe (slika 4).

Gradska knjižnica Zlatar

Nakon obrade podataka s anketnih listića ispunjenih u Gradskoj knjižnici Zlatar dobiveni su sljedeći rezultati (slike 5 i 6):

- Ukupan broj anketiranih korisnika: 80
- Broj korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 52
- Broj korisnika koji nisu ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 28
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke: 32
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke: 48
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke, ali su čuli za nju: 21
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke, ali nisu čuli za nju: 1

Zlatar je u ovoj anketi dao vrlo zanimljive rezultate prvenstveno zbog velikog broj anketiranih korisnika koji su se služili građom Zavičajne zbirke. Čak 32 osobe koristile su Zbirku, a samo jedna od njih nije navela razlog korištenja.

Još je jedna zanimljivost pravilni odnos između dobnih skupina u gotovo svakom elementu ankete (slika 5). Četvrta dobná skupina (više od 45) prevladava u ukupnom broju anketiranih korisnika, broju korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka i broju korisnika koji su se služili građom Zbirke. Na drugom je mjestu treća dobná skupina (30-45), a slijedi je druga dobná skupina (18-30). Na posljednjem je mjestu prva dobná skupina (manje od 18). Sukladno tome, situacija što se tiče korisnika koji nisu čuli za pojam zavičajna zbirka je upravo obrnuta. Dominira prva dobná skupina, a slijede je druga, treća i četvrta dobná skupina tim redoslijedom. Treba naglasiti i da među dobnim skupinama nema velike razlike što se tiče ukupnog broja ispitanih korisnika, ali ta se razlika naglo povećava u korist četvrte dobné skupine kad je riječ o korištenju građe Zavičajne zbirke.

Svrha korištenja Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Zlatar zbilja je raznovrsna (slika 6). Od devet ranije navedenih razloga za korištenje, na anketnim listićima iz Zlatara pojavljuje se njih čak osam. Kao jedan od razloga korištenja dominantno prevladava školovanje. Zanimljivo je da nijedna od dvanaest osoba nije navela školovanje članova obitelji pa se čini da je riječ isključivo o osobnom školovanju, odnosno pisanju referata, seminara i diplomskih radova. Šest je osoba navelo posao kako primarnu svrhu korištenja, a jedna od njih je detaljnije navela potrebu za povijesnim podacima i dijalektalnom poezijom. Četiri su osobe Zavičajnu zbirku koristile u svrhu istraživanja, a radilo se o potrazi za podacima o mjestima, institucijama i obiteljima. Po tri su osobe kao razlog korištenja navele zanimanje za zavičaj i osobne potrebe. Zanimanje za zavičaj prvenstveno se svodilo na potragu za zanimljivim povijesnim i geografskim podacima, a jedan je anketirani korisnik u osobne potrebe naveo i zanimanje za stare razglednice. Zanimljivo je i da su dvije osobe koristile građu Zbirke iz zanimanja za zavičajne autore, bilo da je riječ o poeziji ili prozi. Na kraju treba istaknuti jednu osobu koja je u kontakt sa Zavičajnom zbirkom Gradske knjižnice Zlatar došla na inicijativu same knjižnice koja je organizirala izložbe i korisnicima prezentirala svoju građu.

Objedinjeni rezultati

Kada se zbroje podaci iz anketa provedenih u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru, dobiveni su sljedeći rezultati (slika 7):

- Ukupan broj anketiranih korisnika: 224
- Broj korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 131
- Broj korisnika koji nisu ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici: 93
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke: 58
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke: 166
- Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke, ali su čuli za nju: 78
- Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke, ali nisu čuli za nju: 5

Najveći broj anketiranih korisnika pripada trećoj dobnoj skupini (30-45), a slijede je druga (18-30) i četvrta (više od 45) dobna skupina s gotovo izjednačenim rezultatom. Najmanje je korisnika prve dobne skupine (manje od 18).

Situacija se mijenja što se tiče poznavanja pojma zavičajna zbirka u knjižnici. Ovdje prevladava četvrta dobna skupina, a u stopu je slijedi treća. Nešto manje korisnika iz druge dobne skupine znalo je za postojanje zavičajnih zbirki, a najmanje ih je bilo iz prve dobne skupine. Najmlađih je korisnika upoznatih sa zavičajnim zbirka bilo čak 3-4 puta manje nego korisnika iz ostalih dobnih skupina. Pet anketiranih osoba sveukupno je koristilo građu zbirki iako ranije nisu znali za njezino postojanje.

Kad je riječ o korištenju građe zavičajnih zbirki navedenih knjižnica, rezultati su slični. Dominira treća dobna skupina, ali četvrta dobna skupina je odmah iza nje. Osoba iz druge dobne skupine koje su koristile građu zavičajnih zbirki gotovo je dvostruko manje te je ponovo najmanje anketiranih korisnika iz prve dobne skupine, čak četiri, odnosno dva puta manje od korisnika treće i četvrte, odnosno druge dobne skupine. To nije ni toliko iznenađujuće ako se uzme u obzir da su članovi prve dobne skupine najmlađi te da su imali najmanje vremena za upoznavanje zavičajnih zbirki.

Prema izjavama anketiranih osoba, svrha korištenja podijeljena je u devet skupina. Kao razlog korištenja prevladava školovanje, bilo da je riječ o osobnom školovanju ili školovanju članova obitelji. Čak su 22 korisnika od njih 58 odabrala školovanje. Slijedi posao koji je izabralo 12 korisnika. Treba još jednom naglasiti da je jedna osoba iz Samobora navela i školovanje i posao kao razlog korištenja zbirke. Osam je korisnika izrazilo zanimanje za zavičaj, a njih pet je kao svrhu navelo osobne potrebe bez daljnjih objašnjenja. Četiri su osobe koristile građu zbirki u sklopu istraživanja, a dvije su se zanimala za zavičajne autore. Po

jedna je osoba došla u doticaj s građom zbirke zbog događanja u knjižnici te radi doprinosa zbirci. Četiri su osobe ostale neizjašnjene što se tiče svrhe korištenja.

4.4. USPOREDNA ANALIZA

U ovome će poglavlju biti naglašene bitne sličnosti i razlike između rezultata ankete provedenih u tri navedena grada.

Ako pogledamo prikaz rezultata svih anketa zajedno (slika 8), već na prvi pogled možemo vidjeti da je anketa provedena u Zlataru dala najviše pozitivnih rezultata. Iako je jednak postotak korisnika u Zlataru i Samoboru bio upoznat s pojmom zavičajne zbirke u knjižnici (65%), Zlatar s 40% prednjači kad je riječ o korisnicima koji su se služili građom zavičajne zbirke, dok je Samobor ostvario rezultat od samo 25%. Na posljednjem je mjestu Zaprešić s 47,5% korisnika koji su čuli za pojam zavičajne zbirke i samo 13% korisnika koji su tu zbirku koristili.

Što se tiče dobnih skupina korisnika koji su se služili građom zavičajnih zbirki, već je ranije spomenuto da je prva dobná skupina dala najslabije rezultate u sva tri grada. Treba uzeti u obzir da se radi o najmlađim korisnicima koji, za razliku od pripadnika ostalih dobnih skupina, nisu imali jednako vremena za dolazak u kontakt sa zavičajnim zbirkama. Treba ipak naglasiti da su u Zlataru pripadnici prve dobné skupine tek neznatno lošiji od druge (18-30) i treće (30-45) dobné skupine. Najbolje je rezultate u Zlataru premoćno ostvarila četvrta dobná skupina (više od 45), dok je u Samoboru i Zaprešiću također premoćno pobijedila treća dobná skupina.

Za kraj treba analizirati razloge korištenja zavičajnih zbirki. U Samoboru i Zaprešiću zastupljeno je po pet skupina razloga, a to su: školovanje, posao, osobne potrebe, zanimanje za zavičaj te doprinos zbirci u Samoboru, odnosno neizjašnjeni u Zaprešiću. U Samoboru prva tri mjesta zauzimaju školovanje, posao i zanimanje za zavičaj, a u Zaprešiću školovanje, zanimanje za zavičaj i neizjašnjeni. U Zlataru je slika puno raznovrsnija te je zastupljeno čak osam skupina: školovanje, posao, istraživanje, osobne potrebe, zanimanje za zavičaj, zanimanje za zavičajne autore, događanja u knjižnici i neizjašnjeni, toćno tim redosljedom. Prema svemu možemo zaključiti da je školovanje glavni razlog korištenja zavičajnih zbirki.

4.5. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Iz anketa provedenih u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru vidljivo je da prilično velik broj korisnika tih knjižnica ne zna za postojanje zavičajnih zbirki u sklopu knjižnica. Broj korisnika koji su se služili građom tih zbirki nije baš prevelik, a iz njihovih se izjava može zaključiti da je barem dio njih koristio građu zbirki jer su ih na to prisilile školske, studentske i poslovne obaveze. Stoga je posebno pohvalna inicijativa zlatarske knjižnice da građa njihove Zavičajne zbirke bude prisutna na izložbama kako bi se korisnici makar i usput upoznali s njom.

5. ZAKLJUČAK

Zavičajne su se zbirke počele razvijati kada i svijest o važnosti očuvanja kulturne baštine. One pružaju uvid u razne segmente društvenih zbivanja određenog kraja i preostale elemente koji čine jedan zavičaj. Zavičajna zbirka može imati iznimno veliku ulogu u promociji nekog zavičaja, ali to prvenstveno ovisi o samim knjižnicama, njihovim djelatnicima te komunikacijskim vještinama kojima oni vladaju. Knjižnice bi morale, između ostalog, promovirati svoju zavičajnu građu i surađivati s ostalim institucijama koje imaju mogućnost širenja značaja zavičajnih zbirki. Taj je značaj u užoj, ali i široj zajednici velik, ali čini se, nažalost, samo za one koje građa tih zbirki zanima i koji je žele proučavati.

Moramo ipak priznati da ne bi sve trebalo biti prepušteno knjižnicama i njihovim djelatnicima. Iako Hrvatska po nekim standardima ima premalen broj knjižnica te manjak financijskih sredstava za njihovo održavanje, razvoj određene zavičajne zbirke i njezino obogaćivanje građom može ovisiti i o pojedincima ili skupinama građana. U budućnosti bi i zajednica i pojedinci trebali staviti posebni naglasak na zavičajne zbirke jer nam one daju uvid u jedinstvenost nekog zavičaja, koju u današnje vrijeme opće globalizacije moramo svakako sačuvati.

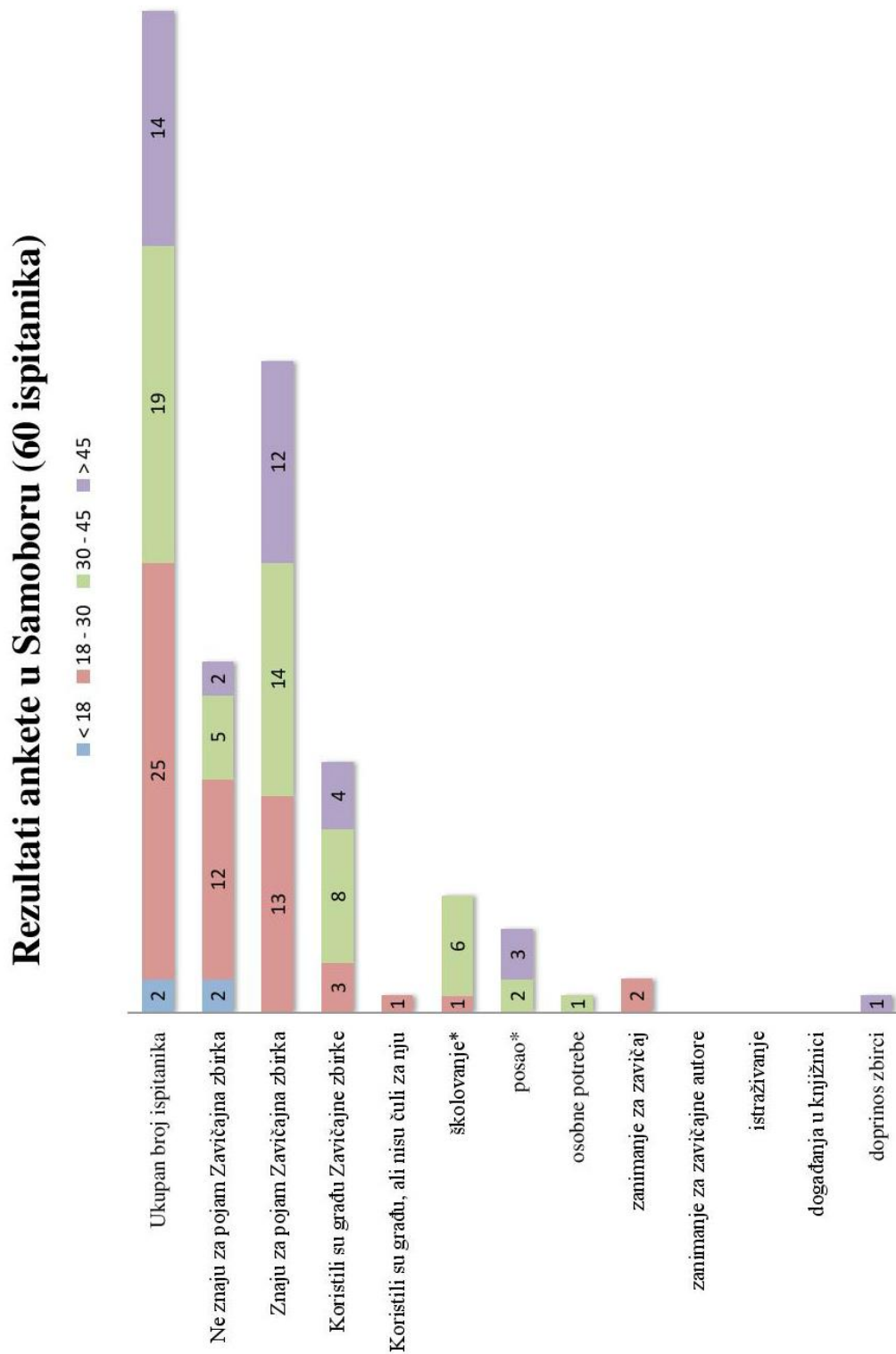
POPIS LITERATURE

1. Camel Library. URL: <http://www.knls.ac.ke/public-library/camel-library> (02.02.2014.)
2. Digitalizirana zagrebačka baština. URL: <http://kgzdzd.arhivpro.hr/?sitetext=317> (15.04.2014.)
3. Gill, Ph. Putovi u budućnost: IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za narodne knjižnice. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica: zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. Str. 13-25.
4. Gradska knjižnica Ante Kovačića. Povijest. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=319> (23.01.2014.)
5. Gradska knjižnica Ante Kovačića. O Zavičajnoj zbirci. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=1028> (23.01.2014.)
6. Gradska knjižnica Đurđevac. URL: <http://www.knjiznica.hr/?id=7> (16.02.2014.)
7. Gradska knjižnica Samobor. O knjižnici. URL: <http://www.gks.hr/page.asp?pageID=5> (23.01.2014.)
8. Gradska knjižnica Zlatar nekad i danas. URL: <http://www.knjiznica-zlatar.hr/o-nama/> (23.01.2014.)
9. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. Hrvatsko izd., (prema 2. Izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
10. Knežević, I. Osječka bibliografija - od prikupljanja do digitalizacije. // Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje. 11/12, 1/2 (2007-2008), str. 31-39
11. Knjižnica obilježila 170 godina postojanja. 2013. URL: <http://www.samobor.hr/web/gradska-knjiznica-obiljezila-170-godina-postojanja/> (23.01.2014.)
12. Knjižnice grada Zagreba. Gradska knjižnice - Zbrika Zagrabiensia. URL: <http://www.kgz.hr/default.aspx?id=3990> (15.04.2014.)
13. Knjižnice grada Zagreba. Zbirka Zagrabiensia. URL: <http://www.arhiva.kgz.hr/gradska/grzagrab.asp> (15.04.2014.)
14. Knjižnice. Narodne knjižnice. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (02.02.2014.)
15. Mesić, Đ. Građa i informacije u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica i načini prikupljanja. // Informatologia Jugoslavica. 20, 3/4 (1988), str. 209-217.

16. Narodna knjižnica Petar Preradović, Bjelovar. Zavičajna zbirka. URL: http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/ (20.01.2012)
17. Osnivanje Ilirske čitaonice u Križevcima 1838. i njezin rad do 1861. godine. URL: <http://knjiznica-krizevci.hr/html.asp?id=5520> (02.02.2014.)
18. Pejić, I. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice "Petar Preradović" Bjelovar. // Bjelovar: Prosvjeta, 1996.
19. Pejić, I. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39 1/2 (1996), str. 111-117.
20. Portal narodnih knjižnica. Dokumenti. URL: <http://www.knjiznica.hr/?id=9> (16.02.2014.)
21. Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. // Komisija za zavičajne zbirke Hrvatskoga knjižničarskog društva, 2009. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf> (02.02.2014.)
22. Projekt Wiki-dveri. URL: <http://www.wiki-dveri.info/wiki> (23.01.2014.)
23. Slobodanac, J. Narodne knjižnice u Hrvatskoj – pravci razvoja. // Hrvatske narodne knjižnice u svjetlu IFLA-inih smjernica : zbornik radova / urednice Tihana Pavičić, Jadranka Slobodanac. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2004. 46-55.
24. Spalatina. Zavičajna zbirka. URL: http://www.gkmm.hr/zavicajna_zbirka_spalatina.htm (15.04.2014.)
25. Spalatina. Digitalizirana zavičajna zbirka. URL: http://www.gkmm.hr/digitalizirana_bastina.htm (15.04.2014.)
26. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // NN 58/1999.
27. Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine. Nacrt prijedloga. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEenica.pdf> (16.02.2014.)
28. Tošić-Grlač, S. Uloga zavičajne zbirke u promociji lokalne zajednice. // Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu; zbornik radova // uredila Nevenka Breslauer. Čakovec : Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2010. Str. 307-314.
29. Tošić-Grlač, S., Hebrang Grgić, I. Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama : zbornik radova / 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // uredila Jelica Leščić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. Str. 51-64.
30. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 37, 3/4 (1994), str. 251-254.

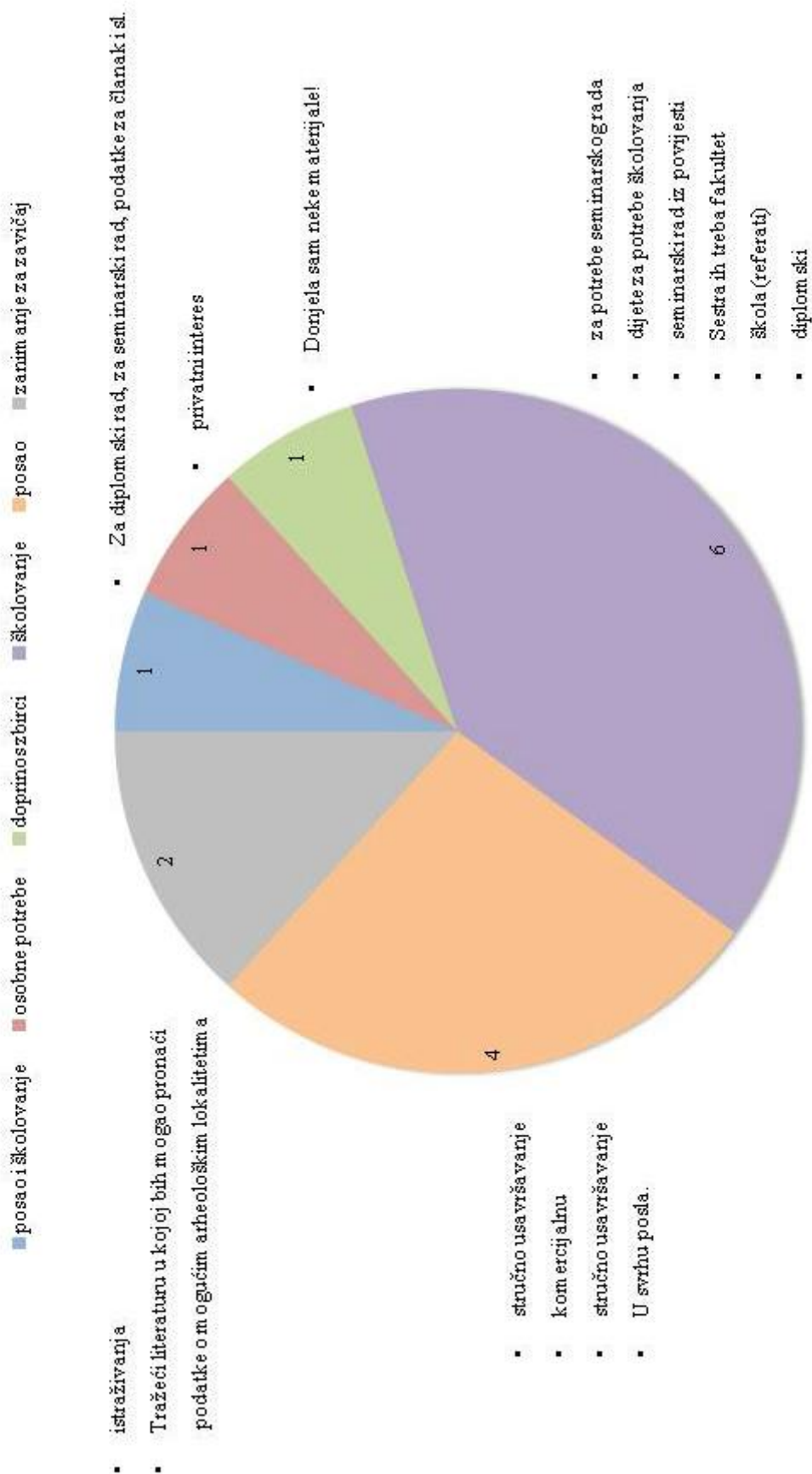
31. ViZZ. Virtualna zavičajna zbirka. O projektu. URL: <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/o-projektu/> (15.04.2014.)
32. ViZZ. Virtualna zavičajna zbirka. Zavičajna zbirka. URL: <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/zavicajna-zbirka/> (15.04.2014.)
33. Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 21 (1975), str. 17-25.
34. Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Upute za poslovanje narodnih knjižnica. // uredila Aleksandra Malnar. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996.
35. Zakon o knjižnicama. // NN 105/1997, NN 5/1998, NN 104/2000, NN 69/2009.

Slika 1. Rezultati ankete u Samoboru

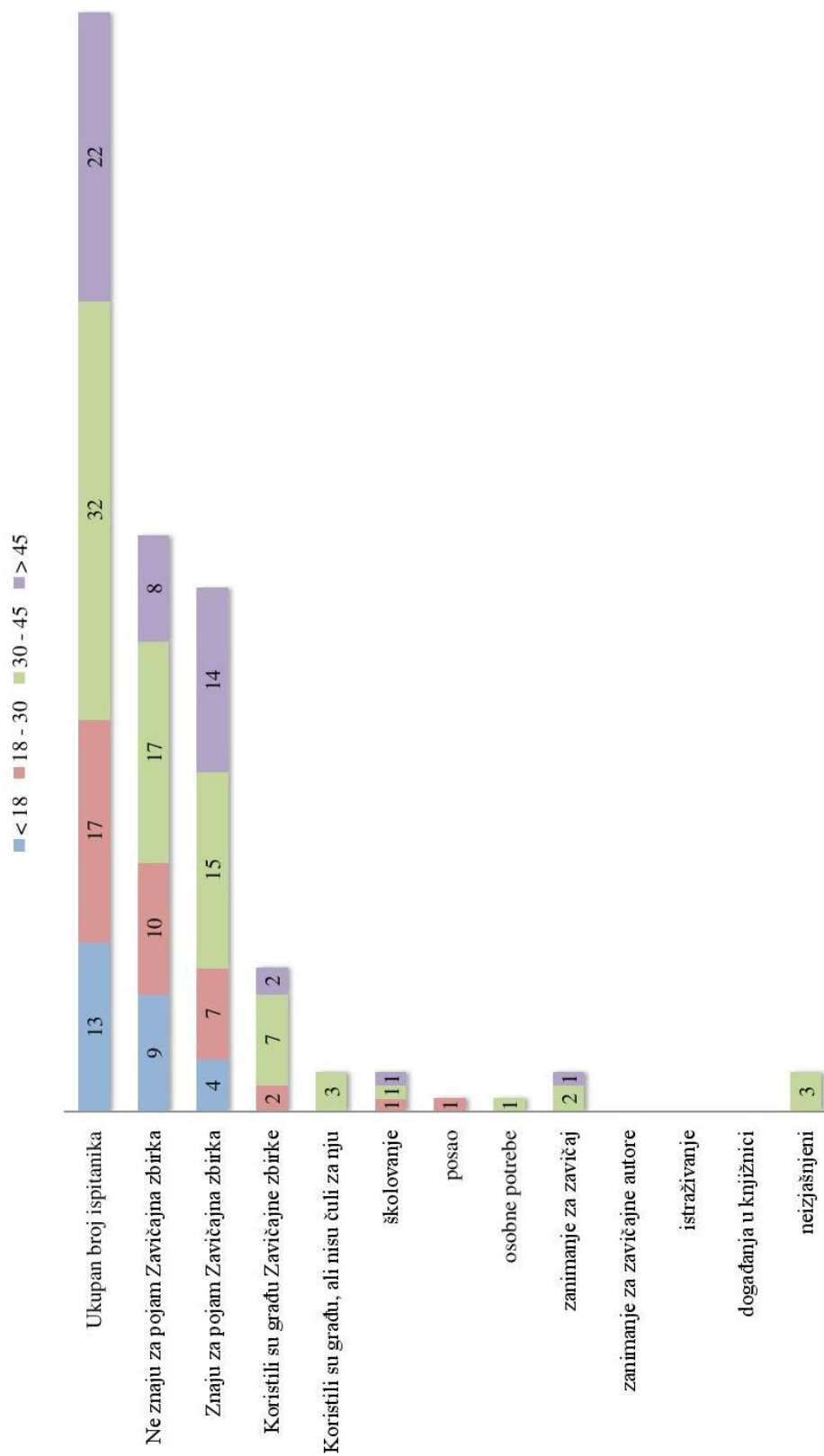
Slika 2. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Samoboru s izjavama anketiranih korisnika

Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Samobor

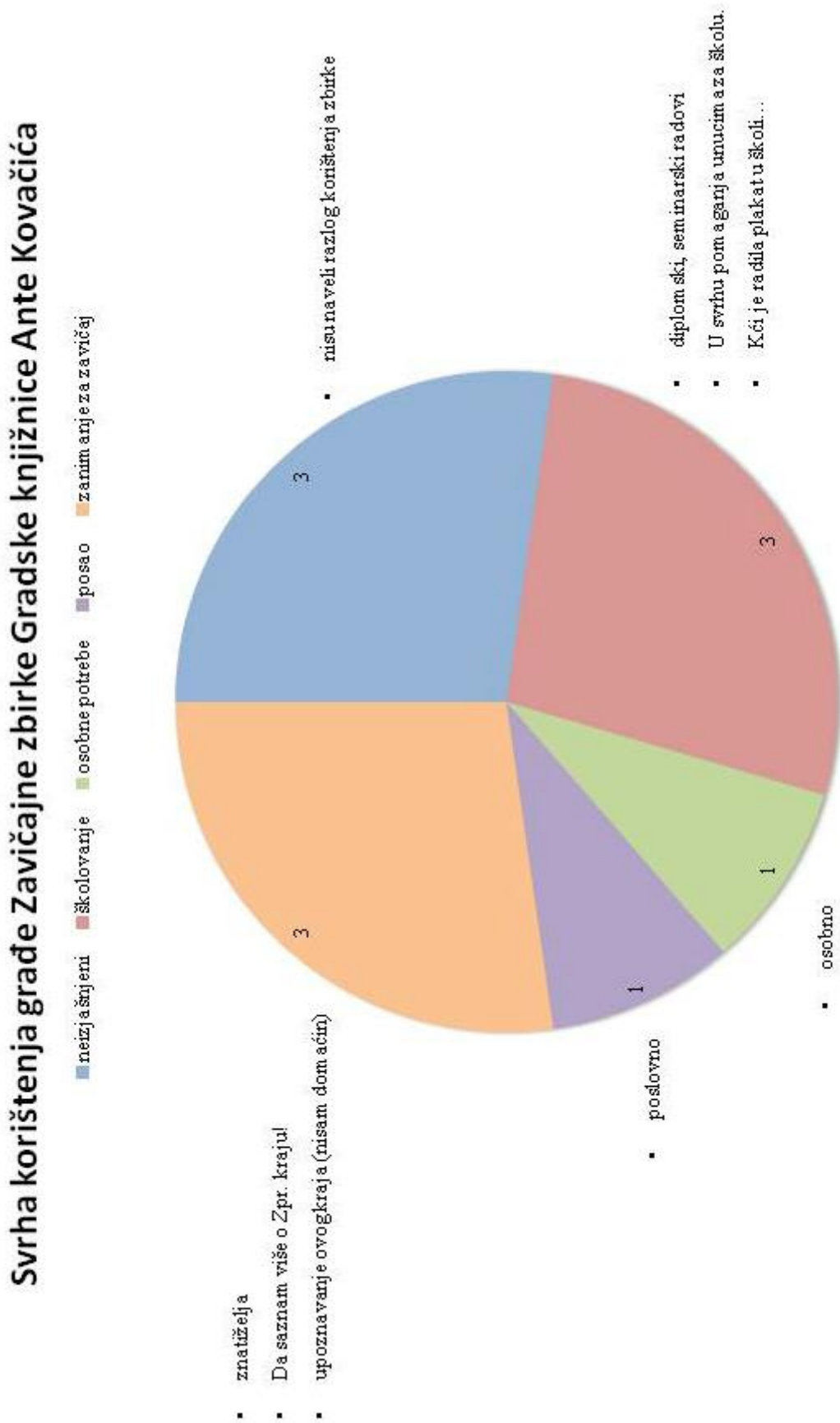

Slika 3. Rezultati ankete u Zaprešiću

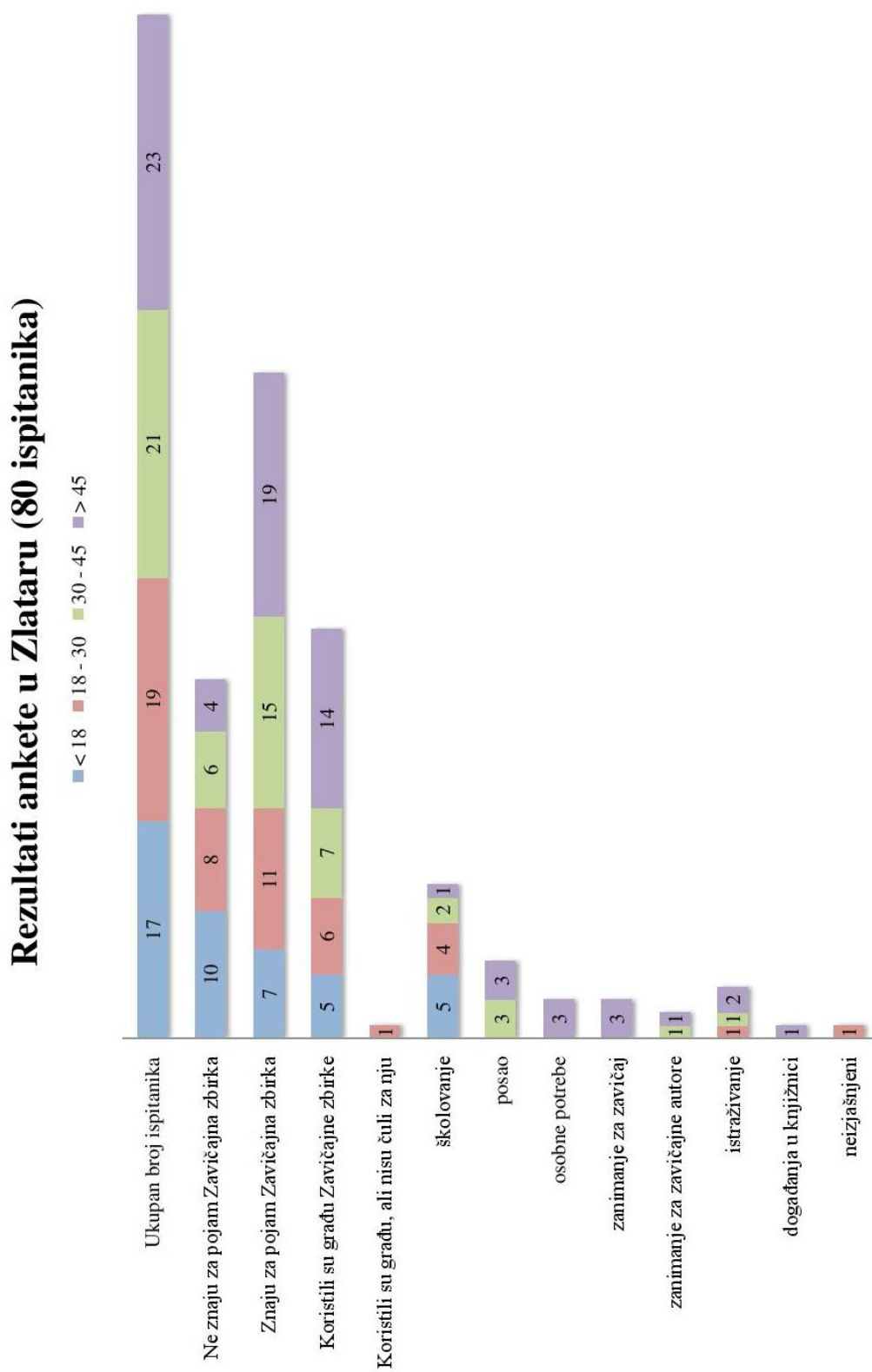
Rezultati ankete u Zaprešiću (84 ispitanika)

Slika 4. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Zaprešiću s izjavama anketiranih korisnika

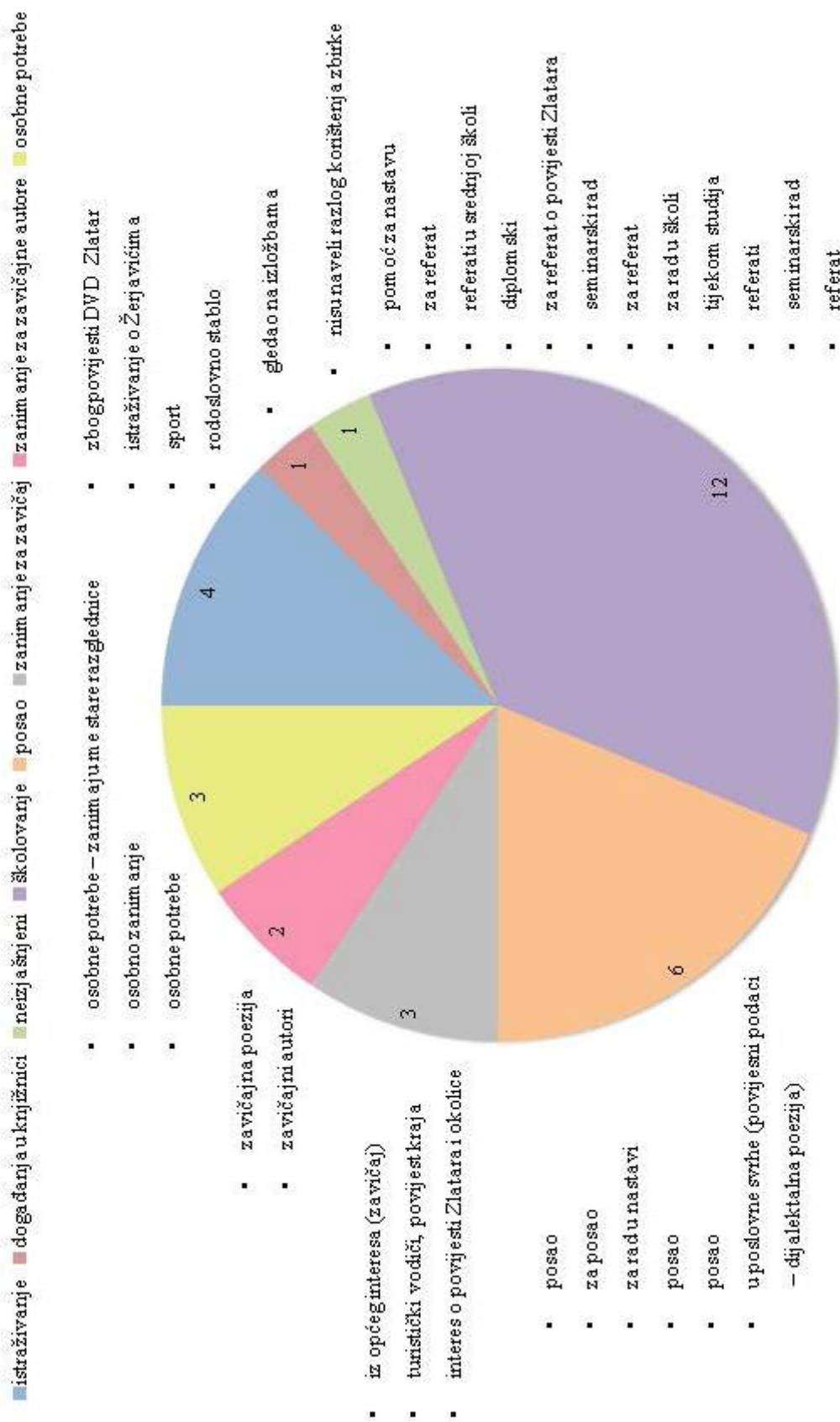

Slika 5. Rezultati ankete u Zlataru

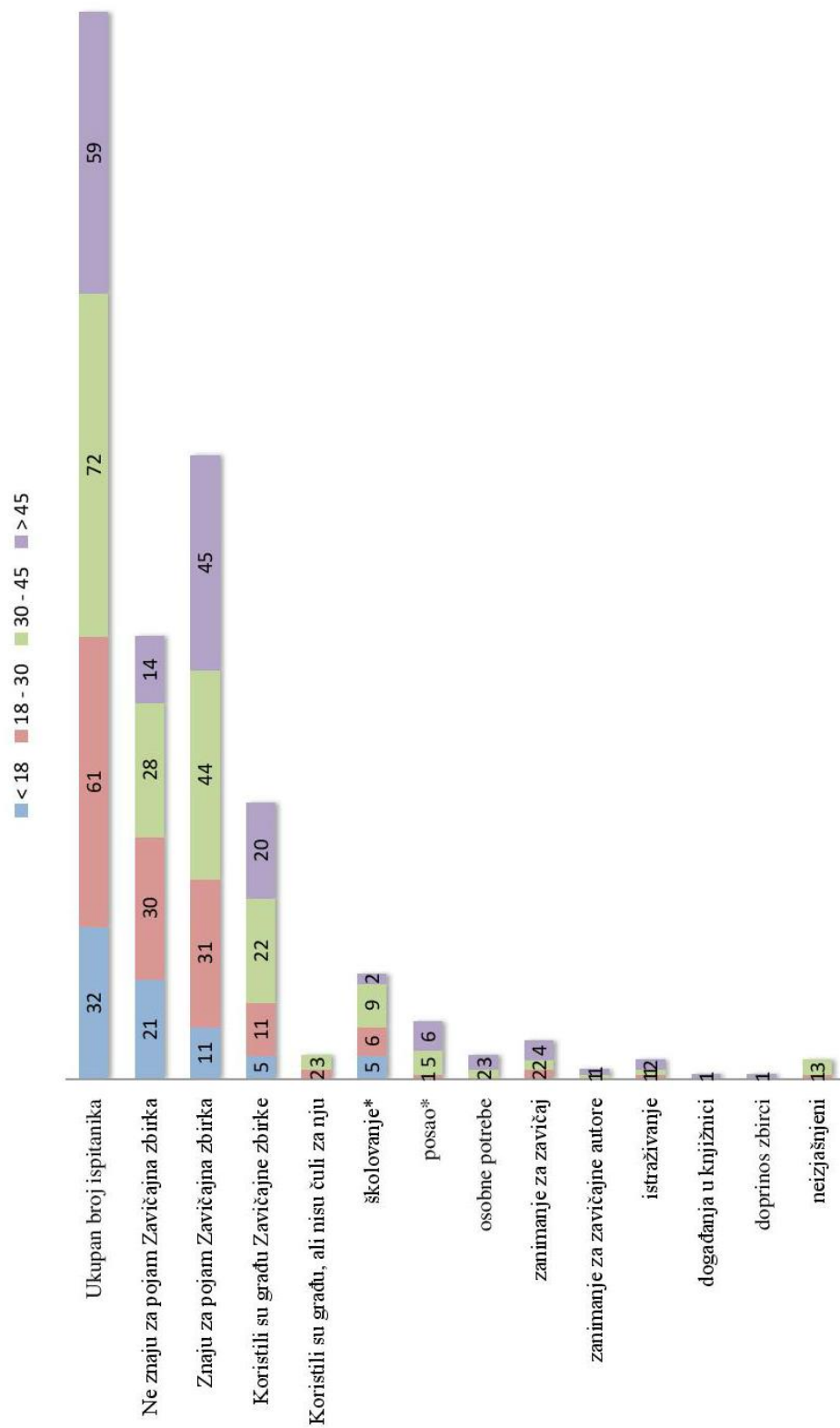
Slika 6. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Zlataru s izjavama anketiranih korisnika

Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke Gradske knjižnice Zlatar

Slika 7. Ukupni rezultati anketa

Rezultati anketa u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru (224 ispitanika)

Slika 8. Usporedna analiza anketa provedenih u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru

	Samobor		Zaprešić		Zlatar	
Ukupni broj anketiranih korisnika:	60	2 25 19 14	84	13 17 32 22	80	17 19 21 23
Broj korisnika koji su ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici:	39	0 13 14 12	40	4 7 15 14	52	7 11 15 19
Broj korisnika koji nisu ranije čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnici:	21	2 12 5 2	44	9 10 17 8	28	10 8 6 4
Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke:	15	0 3 8 4	11	0 2 7 2	32	5 6 7 14
Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke:	45	2 22 11 10	73	13 15 25 20	48	12 13 14 9
Broj korisnika koji se nisu služili građom zavičajne zbirke, ali su čuli za nju:	25	0 11 6 8	32	4 5 11 12	21	2 6 8 5
Broj korisnika koji su se služili građom zavičajne zbirke, ali nisu čuli za nju:	1	0 1 0 0	3	0 0 3 0	1	0 1 0 0
Svrha korištenja zavičajne zbirke - ukupno:	školovanje: 7 posao: 5 osobne potrebe: 1 zanimanje za zavičaj: 2 doprinos zbirci: 1		školovanje: 3 posao: 1 osobne potrebe: 1 zanimanje za zavičaj: 3 neizjašnjeni: 3		školovanje: 12 posao: 6 osobne potrebe: 3 zanimanje za zavičaj: 3 zanimanje za autore: 2 istraživanje: 4 događanja u knjižnici: 1 neizjašnjeni: 1	
- manje od 18:	/		/		školovanje: 5	
- 18-30:	školovanje: 1 zanimanje za zavičaj: 2		školovanje: 1 posao: 1		školovanje: 4 istraživanje: 1 neizjašnjeni: 1	
- 30-45:	školovanje: 5 posao: 1 školovanje/posao: 1 osobne potrebe: 1		školovanje: 1 osobne potrebe: 1 zanimanje za zavičaj: 2 neizjašnjeni: 3		školovanje: 2 posao: 3 zanimanje za autore: 1 istraživanje: 1	
- više od 45:	posao: 3 doprinos zbirci: 1		školovanje: 1 zanimanje za zavičaj: 1		školovanje: 1 posao: 3 osobne potrebe: 3 zanimanje za zavičaj: 3 zanimanje za autore: 1 istraživanje: 2 događanja u knjižnici: 1	

ANKETA

1. Dob:

a) manje od 18 b) 18-30 c) 30-45 d) više od 45

2. Jeste li ikada čuli za pojam zavičajna zbirka u knjižnicama?

a) DA b) NE

3. Jeste li ikada koristili Zavičajnu zbirku u Vašoj knjižnici?

a) DA b) NE

4. Ako ste koristili, u koju je svrhu to bilo?

POPIS SLIKA I PRILOGA

Slika 1. Rezultati ankete u Samoboru

Slika 2. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Samoboru s izjavama anketiranih korisnika

Slika 3. Rezultati ankete u Zaprešiću

Slika 4. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Zaprešiću s izjavama anketiranih korisnika

Slika 5. Rezultati ankete u Zlataru

Slika 6. Svrha korištenja građe Zavičajne zbirke u Zlataru s izjavama anketiranih korisnika

Slika 7. Ukupni rezultati anketa

Slika 8. Usporedna analiza anketa provedenih u Samoboru, Zaprešiću i Zlataru

Prilog 1. Anketni listić

SAŽETAK

U ovome radu riječ je o značaju zavičajnih zbirki u zajednici koje su inače sastavni dijelovi narodnih knjižnica. Kako bi se pobliže upoznao značaj zavičajnih zbirki u Hrvatskoj, osim teorijskih poglavlja o narodnim knjižnicama i zavičajnim zbirkama, u ovom radu su prezentirani i rezultati anketa provedenih u gradskim knjižnicama u tri grada u sjeverozapadnoj Hrvatskoj - Samoboru, Zaprešiću i Zlataru. Anketirane su sveukupno 224 osobe. Iz provedenih anketa vidljivo je da prilično velik broj korisnika tih knjižnica ne zna za postojanje zavičajnih zbirki u sklopu knjižnica. Broj korisnika koji su se služili građom tih zbirki nije baš prevelik, a iz njihovih se izjava može zaključiti da je barem dio njih koristio građu zbirki jer su ih na to prisilile školske, studentske i poslovne obaveze. Značaj u užoj, ali i široj zajednici je velik, ali čini se, nažalost, samo za one koje građa tih zbirki zanima i koji je žele proučavati. U budućnosti bi i zajednica i pojedinci trebali staviti posebni naglasak na zavičajne zbirke jer nam one daju uvid u jedinstvenost nekog zavičaja, koju u današnje vrijeme opće globalizacije moramo svakako sačuvati.

SUMMARY

The main theme of this work is significance of local collections in the community that are normally components of public libraries. In order to be more closely inform about the importance of local collections in Croatia, except theoretical chapters on public libraries and local collections, this work presents results of polls conducted in the city libraries of three cities in northwestern Croatia – Samobor, Zapresic and Zlatar. Poll was done on total of 224 people. From the poll conducted, it is evident that a large number of users of the libraries does not know about the existence of local collections. The number of users who have used materials of these collections is not too large, and from their declaration it can be concluded that at least some of them used the local collection for school, student and business commitments. The importance of local collection in a community is big, unfortunately, only for those who are interested in materials from these collections and want to study. In the future, the community and individuals should put a special emphasis on local collections because they give us insight into the uniqueness of a homeland, which at the present time of general globalization, we must be sure to preserve.